

A gyermekrajz (BEVEZET: agyermra98.doc)

(Vissza a tartalomjegyzékhez: [..\Tartalomjegyzék.doc - A gyermekrajz](#))

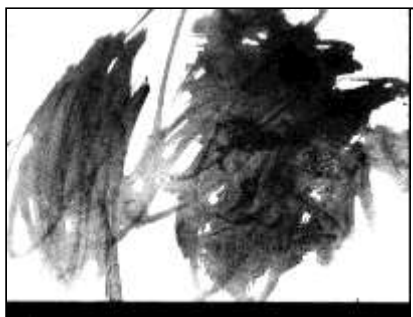
A gyermek rajztevékenységének szakaszai

/Saját gyermekeim megfigyelése, Mérei - Binnet, Gerő Zsuzsa, Balázsné Szűcs Judit és mások nyomán./
"Óvodáskortól a középiskoláig sajátos pályát futnak be gyermekeink a képi megjelenítésben. A kisgyermek kifejezőkészsége lassan elfogy, és emellett, szinte másik pályán felfut valamilyen szintre az ábrázolóképeség." A fenti tömör megállapítást nyugodtan elfogadhatnánk helyzetelemzéseként. A gyermek rajztevékenysége olyan részletesen kutatott, leírt, hogy már csak az ismeretterjesztő irodalom kényszerül újra és újra figyelmeztetni: a kisgyermek még beszél egy nyelvet, amit a felnőttek már nem beszélnek. A gyakorló rajztanár azonban nem kerülheti meg a kiindulópontok tisztázását, mint gyakorló szülő pedig saját gyermekei rajzi fejlődését kísérheti a kezdetektől a felnőtt korig.

A firkakorszak

Nyomhagyás

Amikor első alkalommal fog rajzeszközt a kezébe, meglepődve tapasztalja, hogy az nyomot hagy a papíron. Kézmozgása még görcsös, ügyetlen, kiszakítja a papírt, túlhúzza rajta a vonalat. Ezen a fokon a funkcióöröm vezérli.

A Földi Péter közlése

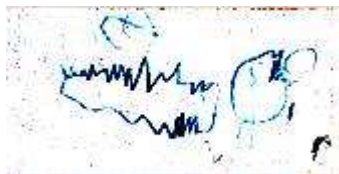
Lengővonalas firka

Lassan alkalmazkodik a papír határaihoz. Finomodik a rajzoló mozgás. Mivel vállból rajzol, jellegzetes lengőmozgással firkál. Fokozódik a funkcióöröm, mindenre firkál, amire lehet. Ha ekkor túl durván szoktatják le a könyvek összefirkálásáról, gátlások

alakulhatnak ki a rajzolással szemben.

Fészek firkák

A firkák vonalai foltokká zárnak. A gyermek képzeletében ezek a foltok kiemelkednek a papír

síkjából, valamilyen DOLGOT jelentenek. Ezt a dolgot Arnheim egy bármiféle tárgynak megfelelő dolognak tekinti, a jungi szemléletben archetipikus jel, másokéban fészket jelent, az anyaöml emléket, stb. A jel még nem hordoz karakterjegyeket, a gyerek egyelőre még nem azonosítja a papíron lévő dolgot a térben észlelt más, konkrét dolgokkal.

A szórványos utánczás, (forma firkálás) szakasza

A kézmozgás vezérlése lassan finomodik, a gyerek már nem csak lendületes köröket tud rajzolni. Megtanulja önmagába visszavezetni a vonalat, karakteres foltokat alakít. Elérkezett a formafirkálás korszakába. Véletlenszerűen tulajdonít jelentést jeleinek, valószínűleg főleg a környezet hatására. Ugyanannak a jelnek időnként

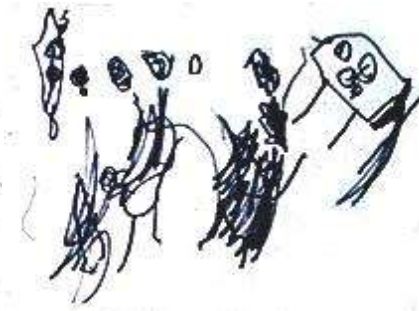
2. Gergő első ábrázoló jellegű rajza. A kacsza

Lengővonalas firkából kibontakozó foltrajzok.

más nevet is adhat.

Ábrázoló rajz

A fejlődés további útja: kiegészítő jelekkel teszi egyértelművé a folt jelentését. A forma differenciálódik. Az embert a fej, kéz, láb, szemek együttese jelzi.

Három - négy éves korban már ábrázolási szándékkal rajzol. Az első rajzok még jórészt vízszintes - függőleges vonalakkból épülnek. Később megjelennek a ferde vonalak.

Ekkor már jelentkeznek a megfigyelőképesség, a belső kép realizálásának eltérő foka

Hogyan rajzol a gyerek?

Rajzán láthatjuk különös észlelési módját. Az arc részletei egymáshoz viszonyítva rendezetlenek. Szemléletében önálló dologként jelentkezik a

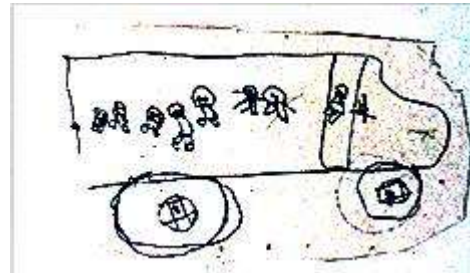
szem, a fül, a száj. A köztük lévő összefüggéseket még nem észleli. /Juxtapozíció./ Az ötödik évben már leküzdötte az alapvető technikai nehézségeket, s nagyrészt a juxtapozíciós szemléletmódon is túljutott. Növekszik a valóság ábrázolásának igénye. A gyerek a valóságnak megfelelően rajzolja a dolgokat, csakhogy nem azt rögzíti, amit lát, hanem amit tud. Ez magyarázza rajzának furcsaságait.

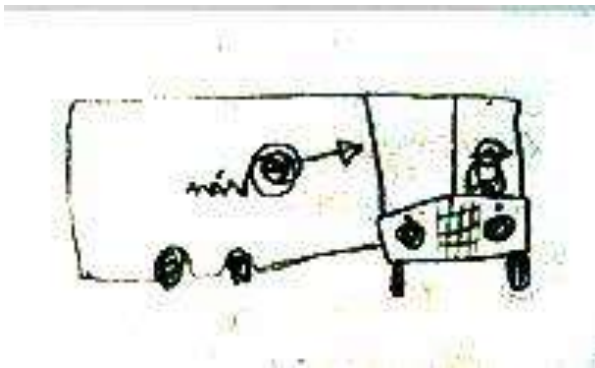

Egy történet több fázisa látható ugyanazon a képen.

A fontos dolgok a képen aránytalanul nagyok. Egy-egy rajzból azért ne vonjunk le messzemenő következtetéseket. A mérethasználat néha például egyszerűen csak a megrajzolhatóság következménye.

A tárgyak gyakran átlátszóak. Látszanak az autó utasai.

Az ábrázolás több szempontú. Egyszerre mutatja az autó elejét és oldalát

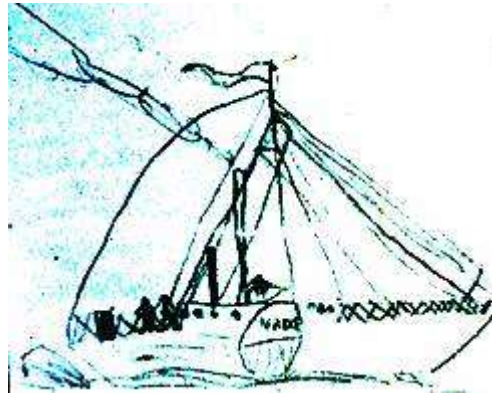
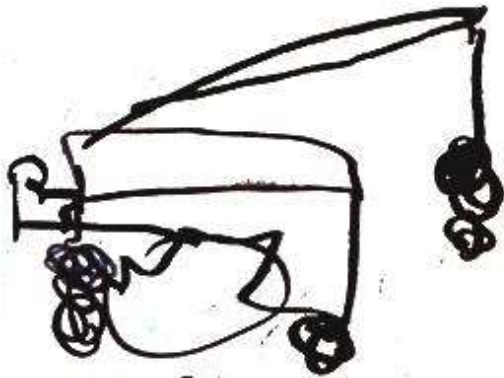
Jellemző vonás a túldíszítettség. A gyerek megtapad a számára kedves témánál, színezteti, díszítgeti.

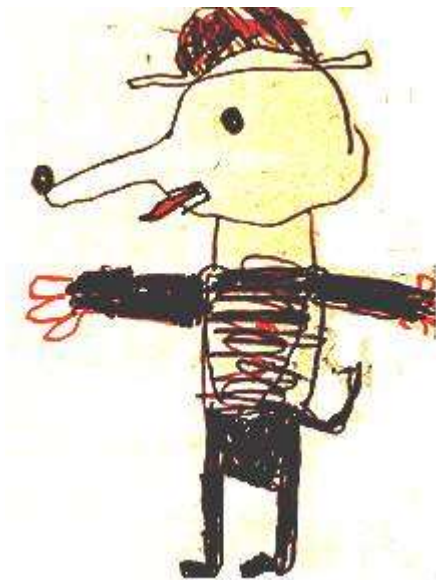
Figurák, stílusok. Minden kép alapvetően eltér a másiktól, minden egér egy-egy "egénység, mégis mind kifejező, érzékletes! (Balázsne Szűcs Judit, 49.)

Mit rajzol a gyerek?

Megrajzolja a kedves vagy félelmetes tárgyakat. Utóbbiak rajzolásakor csökkenti a belső képek feszültségtartalmát, mintegy birtokba veszi a rajzolással.

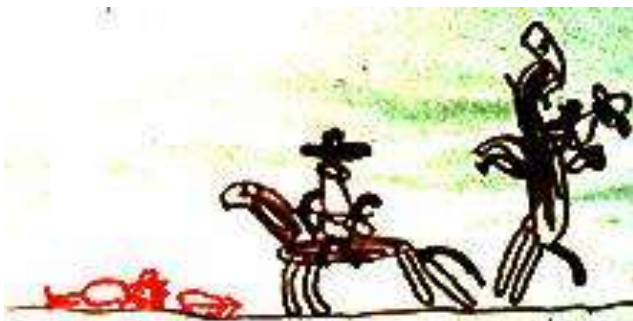
4 éves gyermek rajza
Könyvből másol.

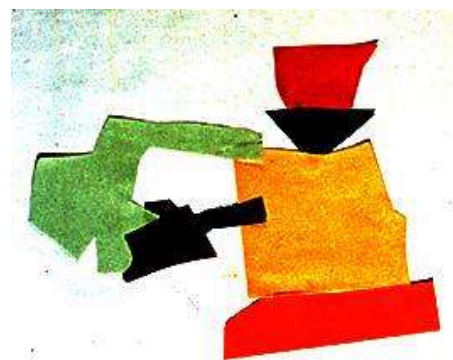
Megrajzolja a TV mese szereplőjét.

A lónál megfigyelt díszítgetés, míveskedés önálló tervezésben jelenik meg. Színes kő. Nonfiguratív kép, vagy újonnan kapott színes készlet inspirálhatta ezt a díszítgetősdit.

Megrajzol egy eseményt, környezet nélkül.

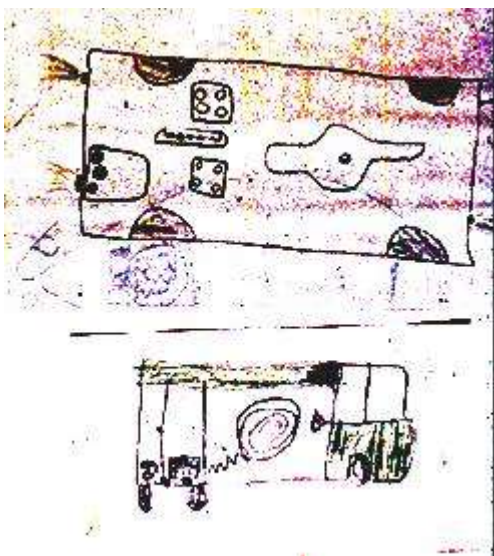
Színes papírokból kivágja részeit. Markoló, tolólap, láncaltp, vezetőfülke, géptest. összeállítja őket géppé.

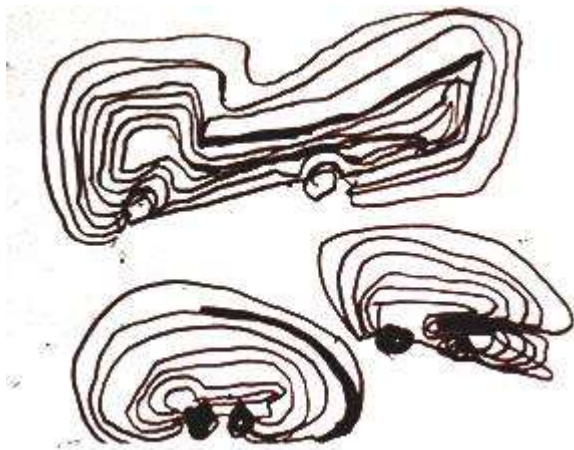
Egy zenei foglalkozáson készült rajz. Kottairási próbálkozás.

Ugyanez a díszítőkedv teszi számára érdekessé Lantos Ferenc kifestőkönyvét .

Térproblémákat feszeget. Egy autó nézeteit rajzolja meg.

A körvonalait ismétli, díszítő szándékkal, de benne van a térábrázolás igénye is.

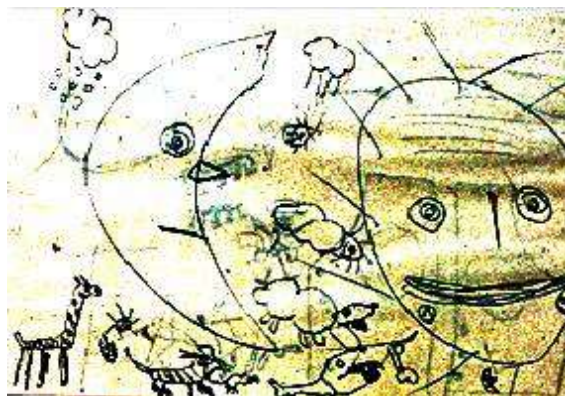
C Új filckészlete színeit próbálgatja.

A hat éves gyermek már környezetével együtt mutatja be a tárgyat.

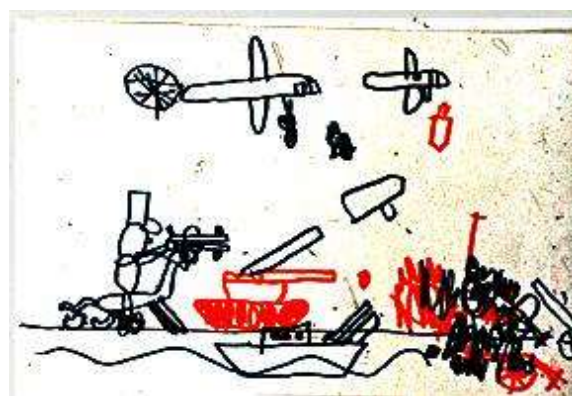
Mesét rajzol.

Bonyolult mesét rajzol.

Egyszerű történetet talál ki, és rajzol meg. A nap szétolja a felhőket.

Harci jelenetet rajzol.

“Csípős bogár”.

Megrajzolja játékait.

Mesekönyvből másol.

Felnőtt rajzoló mellé ülve követ rajzol.
Pontosan követi a felnőtt rajzolási
technikáit. Vékonyabb vonalakkal vázol.

Egy utazás élménye.

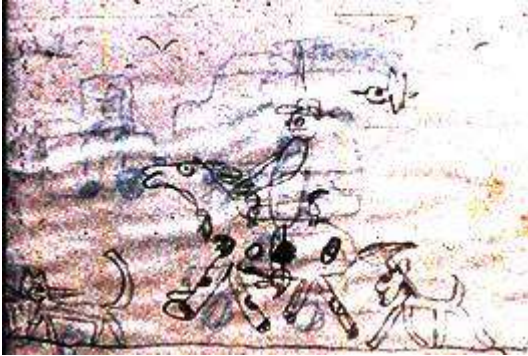
Ugyanezt másfél évvel fiatalabb
öccse más térelrendezésben
ábrázolja, és a folyóba egy csukát
rajzol.

Megrajzolja az időjárás-jelentést.

A gyermekrajz tere

Az iskolás korú gyermek már termélységet is ábrázol rajzain. Ennek kezdetei, különböző módjai már korábban is felbukkantak.

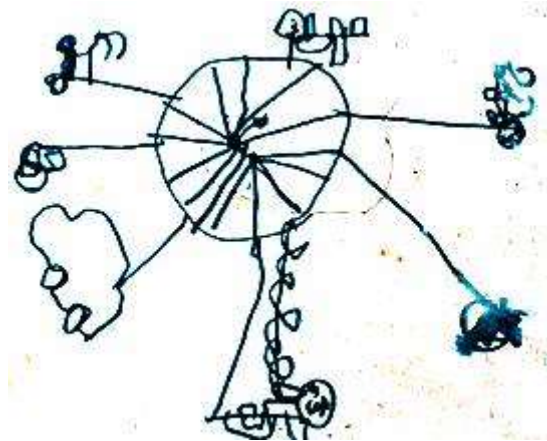
Egy vonalra rendezett alakok. /4 év/

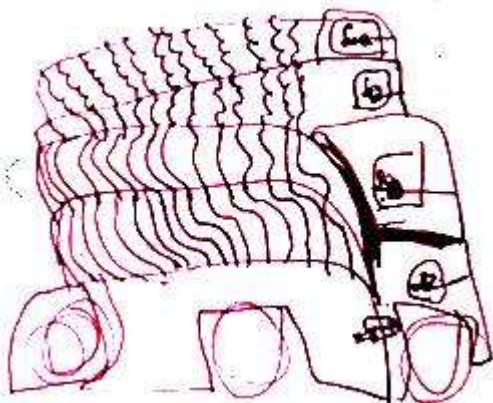
Két vonalra rendezett alakok. Ami a dombon megy, az távolabb is van. /4 év/

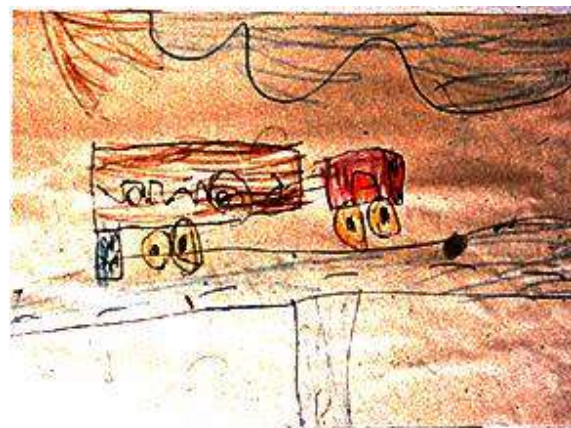
Távolodó út érzékeltetése, tapasztalati perspektív megfigyelés segítségével. Az alakokat azonban nem helyezi el a rendszerben.

Egyiptomi tér. A körhinta állvány oldalról, a kerék felülnézetben ábrázolt. Mindent a legjellemzőbb nézetből. /3 év/

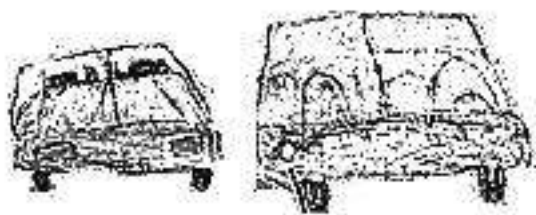

Az egymás mögé sorakozó autók takarással érzékeltetik a teret.

Termélység érzékeltetése az előtérbe vezető úttal.

Miért rajzol a kisgyerek?

Térmélység megjelenése cselekményt ábrázoló rajzban. A buta gyerekek örülnek, pedig csak egy álló kocsi előztek le. A magyarázat azt mutatja, hogy későn jött rá a tévedésre. A távolodó kocsi kisebb és fenn van.

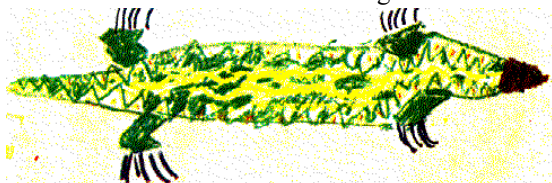
karakterjeggyel rendelkező folt a kacsát, vagy esetleg épp ugyanez a folt egy másik alkalommal, más jegyei által, valami más dolgot.

A véletlenszerű foltokba utólag belátott rajztevékenységet fokozatosan felváltja a tudatos, irányított rajzolás. Ekkor némi visszaesés figyelhető meg. Amíg a körszerű firka vonalvezetése lendületes, folyamatos, a következő, vízszintes- függőleges korszak vonalai tétovábbak, keresgélőbbek, míg ki nem alakul az új összhang a képzelet és a mozgásvezérlés között.

A felnőtt segítsége már ezen a ponton képes elbizonytalanítani a gyereket. Az ebihal korszak figuráit, ahol a fej és test egyetlen foltal van jelezve, a felnőttek úgy értelmezik mintha a lábak, kezek a fejből nőnének ki. Gyorsan korigálnak tehát, pálcikaemberkét rajzolva. Ennek a gyermek képzeletében semmi értelme. A dolgot mindig folt jelöli, a kar, láb - mint jellegzetesen vékony, hosszú folt már megjelenik szemléletében absztrakt képi fogalomként, de a test még nem. A legtöbb gyerek gondolkodása azonban elég rugalmas ahhoz, hogy ha nem túlságosan erős érzelmi töltéssel történik ez a korrekció, ne vegye el a kedvét. Ekkorra ugyanis a rajzolással egy új képességre tett szert. Birtokba tudja venni a rajzolt dolgokat.

Lovakat rajzol, meg lovaskatonákat, autókat, hisz aki birtokolni tudja ezeket a kissé félelmetes dolgokat, az erős felnőtt. A rajzolással maga is birtokba veszi a lovat, megéli a felnőtt szerepet. A rajzolás egyik motíválója ebben az időben a világ birtokbavétele.

Ha a birtokbavétel során erős feszültségeket kell leküzdjön, a

rajzolás folyamatában jól megfigyelhető ez az elaborációs folyamat. Gerő Zsuzsa írja le egyik szép példáját², amikor egy állatoktól féltő kisfiú a réten gyíkokkal játszó nagyfiúkat lát. Ez hirtelen felbátorítja, megkéri édesanyját, hogy egyet hazavihessen. Két napra kap engedélyt. Miután elengedik a gyíkot, sorozatot rajzol róla. Az első rideg, realiztikus rajz, a harmadikon már távoli világban élő színes, egzotikus szörnyet ábrázol. Amint ugyanis megtörtént a belső feszültségek feldolgozása, hozzáférhetővé válik a fogalom a díszítő, míveskedő rajzolás

¹ Nem hallgatom el, hogy más magyarázatok is vannak. Mandalákat rajzol, nembeli tudás jelenik meg, kereszt alakot rajzol, amiben isten nyilvánítja ki magát, stb.

² Gerő Zsuzsa: A gyermekrajzok esztétikuma Akadémiai Kiadó 1974

számára, amely fenntart egy kellemes belső feszültséget.¹ A lovakat rajzoló gyerek, amíg rajzol, a hatalom birtokosa is egyben.

Ez a hatalom első szinten természetesen bármilyen eszközökkel felidézhető, legkézenfekvőbb módja a szerepjáték. A rajzolás már bizonyos feldolgozottságot feltételez, a közvetlenebb, mozgásos, vagy fantáziájáték síkján.

Egyik foglalkozáson figyelhettem meg ennek nagyon szép esetét. Az ötödik-hatodikos gyerekek korán kezdtek szállingózni a művelődési házbeli szakkörre, nekem volt valami munkám, egy meghívó szitakliséjét szedegtettem Letrasét betűkből. Anikó már tavaly is járt egy másik csoportomba, kérdezte mit fogunk csinálni. Ilyenkor mindig háritani szoktam, majd megtudod, nehogy nekikezdjen elmagyarázni, most azonban – az igazgatásra koncentrálva kihagyott a figyelmem. „A pók és a lepke.” Több sem kellett az impulzív Anikónak, gyorsan megmutatta az ott lévő gyerekeknek az indító játékot. Egy pók fonalaival beszövi a lepkét. A lepke beszövése egy boltos megkötözésévé fajult³, tűzharc következett a rendőrök és a betörők között. Aztán a játék elhalt, a gyerekek körém gyülekeztek, nézték, hogyan alakul a klisé. Elkezdtek a foglalkozást, megfigyeltük a lepke és a pók mozgásának karakterjegyeit, majd a gyerekek választhattak az absztrakció különböző szintjei között. Jó és gonosz, szép és csúf megjelenítése figuratív vagy nonfiguratív formákkal. Mivel feltámadt a kíváncsiságom, egyik választható feladatként megemlítettem a boltbeli játék megrajzolását is. (A feladatot lásd Kapesos könyv, 5. o. kieg.anyag)

A gyerekek kivétel nélkül mesebeli lepkéket, pókokat kezdtek gyártani. Ekkor érkezett meg Olga, egy SZU-ból nemrég hazatelepült kislány. Az első néhány foglalkozáson a kedves, szelíd, klasszikus „jólnevelt”, aranyos Olga szép, kirajzolt, karikatúraszerű meseillusztrációkat készített. Nem szeretjük, ha már ilyen korán modorossá válik a gyerek rajza, de az épp egy más életbe érkező kislánynál nyilván nem ad az ember semmiféle hiányjelzést erről az otthoni „világmaradványról”. Most - hallva a többiek beszámolóját a játékról, és persze az azt megelőző betörősről, félelmetes képi horroret remekelt - teljesen kizökkenve korábbi stílusából - egy virág és egy pók harcáról. Stílusáról lefoszlott minden belénevelt modor, mint a visszatért volna néhány évvel korábbi nyelvéhez. Olgánál hiányzott a feszültségcsökkentő játék. A lakótelepet állandóan foglalkoztató betöréssorozatból, és persze még sok egyéb forrásból táplálkozó szorongásai közvetlenül jelentek meg képén.⁴ Viselkedése is megváltozott, a szelíd, illedelmes Olga helyén egy energiáktól duzzadó, robbanó temperamentumú kislány ült, ezer történettel, a világ minden csodájára nyitott érdeklődéssel. Korábbi modorainak nyoma sem maradt. (Később a csillagászat bővült el, fizika tanár lett.)

Amikor a fogalom már hozzáférhető a játékos, díszítő tevékenység számára, új motiváció társul a cselekvés vezérléséhez. A képzőművészeti formák, a ritmusok, az arányok, a színek ugyanis sok tízezer éves törzsfeljövési emlékeket hívnak elő. Ez is igen jól leírt téma, a gyermek ősfoltjai és a mandalák rokonsága meggyőzően bizonyított. A kerítés rácsán ujjait végighúzó gyerek újra él valamit abból az örömezésből, ami a szabályos ritmusban futó vadász, vagy a szabályos ritmusban munkát végző kéz egészséges funkcióöröme jelentett a világot épp birtokba venni igyekvő ember számára.

Ezek a formai elemek, a színezgetés, a ritmikus ismétlés természetes módon társulnak tehát a kellemes témákhoz. A gyermek azonban a színnel, elhelyezéssel információkat is rögzít, közöl. Makoldi Sándor mutatja be saját gyermeke rajz sorozatán, mennyi mindent tud közölni a gyerek, rajzával. Illusztrációk, ahogyan a gyermek csinálja Művészet 78/9>

A világ birtokbavétele egyszer tehát megtörténik fogalmi szinten, az ábrázolás témájának megszelídítésével, másrészt megtörténik formai szinten is, a színek, ritmusok, arányok, a képi nyelv elemeinek elsajátításával. Van azonban a rajzolásnak még egy, sokkal prózaibb és közvetlenebb teremtő funkciója. A gyerek kis autókat készít, társasjátékokat, dobozokat rajzol meg, kivágja, kis hajókat tervez. A mesterkedés, tárgykészítés is rajzolgatva történik.

A gyermeki képzetáramlás a fentebb tárgyalt, döntően az óvodáskorra eső időszakban, főleg a Piaget által leírt molekulák szintjén megy végbe. Két élmény közvetlen és szilárd kapcsolatot alkot, konkrétan hozzá kötődő érzelmi elemekkel. A kisgyermekkor végére azonban elér a gondolkodás következő szintjére, amikor az emlékek kiszabadulnak a párhuzamos kapcsolatból, láncá szerveződnek. A sokféle, eltérő színezetű kapcsolódó érzelmi jelentések leválnak a konkrét fogalmakról, a gyerek a metafizikus feszültségek / Mérei/ korszakába ért. Ekkor háttérbe szorul rajzolásában a közvetlen, indulat-feldolgozó vonás, és erősödik a míveskedő, információközlő, rendszerező funkció. Erről az időszakról azonban már korántsincs olyan világosan felvázolt kép, mint az előbbiekről, a gyermek ugyanis közben iskolás lett. Az óvodában a ritka kivételektől eltekintve a gyerek

³ Nem épp problémamentes helyzet ez a megkötözösi sem. Lásd még [modszer98.doc - szadomazochista](#)

⁴ Persze egy ilyen eseményt sok véletlen mozzanat határoz meg, ha egy domináns gyerek megtapadt volna a betörős játéknál, áthangolhatta volna az egész foglalkozást, és a képzőművészeti munkát. Ha ilyet érzékelt volna, közbelépek, és finoman elterelem a figyelmüket.

szabadon, gátlástalanul rajzol, ha van valami mondanivalója a témáról. Persze már ekkor gátlásokat lehet építeni benne, ha nem hagyják szabadon végigélni a firka korszak fejlődését, túl korán szeretnék rávezetni az ábrázoló rajzra, versenyt nyitnak, a lemaradókat frusztrálják. Sablonokat adnak, vagy épp ellenkezőleg, a segítséget kérőket teljesen magukra hagyják. /Lásd: mit várhatunk az Óvodától?/ Általában azonban az óvodában még nincs baj.

Aztán iskolába megy, és amikor ötödik elején beül a rajzóra, egészen eltérő dolgokat tapasztalhatunk. Egy részüknél a szabad rajztevékenység átalakult gátlásos dadogássá. Egyik kezében ceruza, másikban radír, folyton javítgat. Szüneteket tart, láthatóan kifárad, holott alig rajzolt még valamit. Néhány kivétel persze itt is akad, ők a számtartott jó rajzoló. Másutt a többség gátlástalanul dolgozik. Nem vacakol apró eltéréseken. A különbségek oka a tanítónők eltérő pedagógiai felfogása.

Miért rajzol a felnőtt?

Először essünk túl a kézenfekvő válaszokon. Mert, művész, mérnök, grafikus, asztalos, mert a lakását rendezi be papíron.

Vannak motivációk, amikről kevesebb szó esik:

Mert megjelöli magát.
Tímár Péter,
Fotóművészet 88/1

Mert szerepjátékot játszik. Titán /Rakéta kk

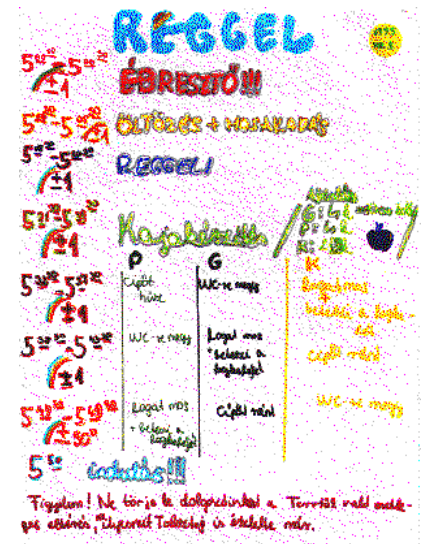
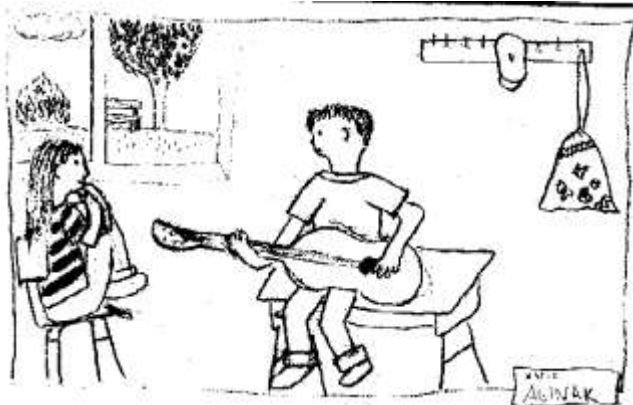

Mert menekül. Urbán Tamás,
Fotóművészet 89/2

Hobbiból. Makettezésre már nincs ideje, rajzban még tervezget.

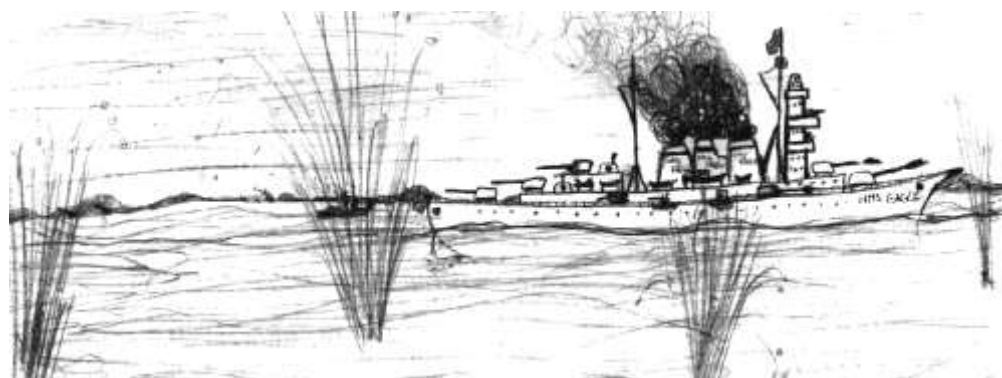

Tanítványaink az órai rajzok mellett gyártani fogják azokat a "funkcionális" rajzokat, amik nem a mi "ellenőrzésünk alatt" születnek.

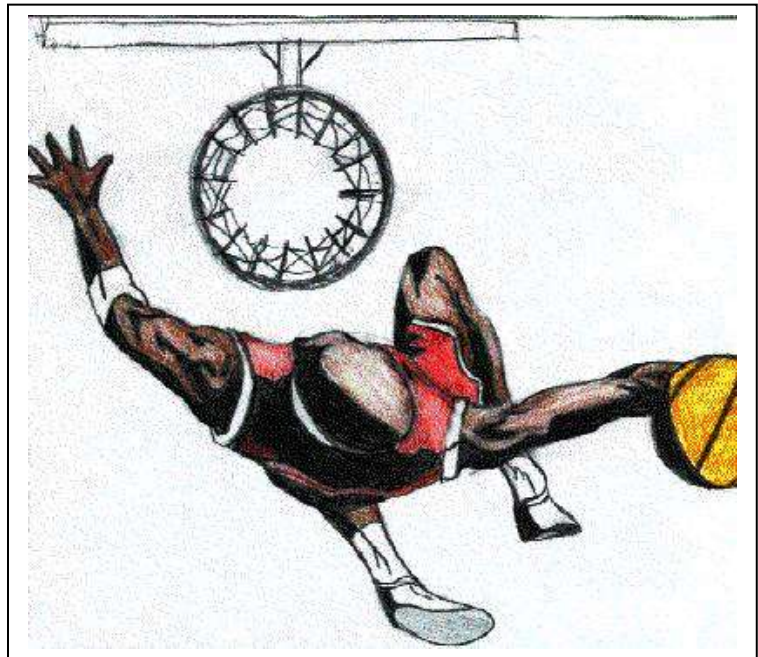
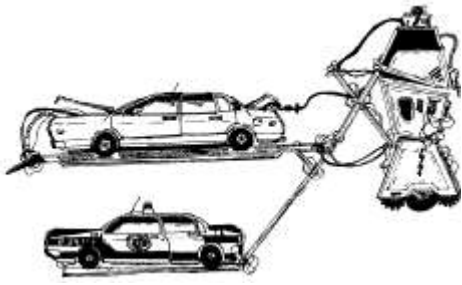

Felsorolják a világot, üzeneteket küldenek, rajzban és szövegben,

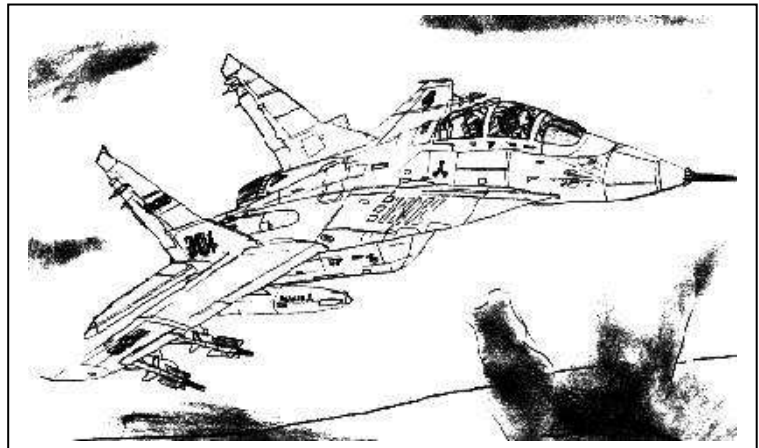
Izgatottan készülődve a másnapi kerékpár túrára képes felpakolási tervet készítenek.

Folyik a "pörgető" gyártás.

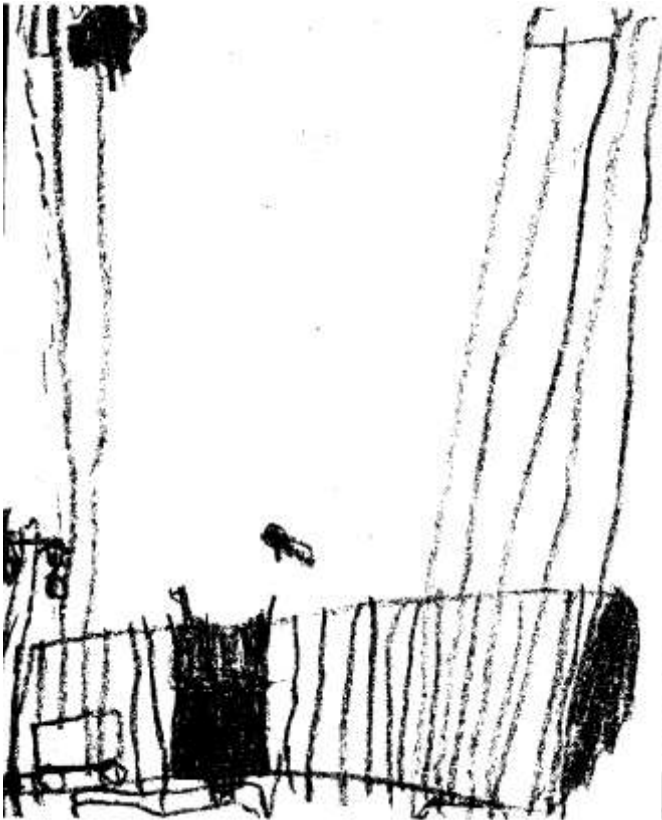

Egy különösen tehetséges kisfiú rajzai.

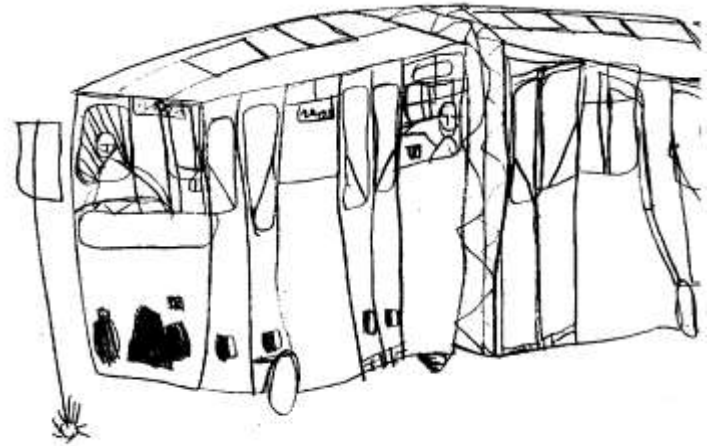
Egy "csodagyerek" rajzai. Sok csodagyerekről tud a pedagógiatörténet, akiket nehéz lenne közös címszó alá kényszeríteni. Csaba azon szerencsés gyerekek közé tartozik, akiknél a különös rajztehetség nem társul különösen zárkózott, szorongásos személyiséggel. Három éves koráig alig rajzolt, építész mérnök apja, orvos édesanyja már aggódtak, valami nincs rendben ezzel a gyerekkel. Csinált néhány firkát, néhány fejláb embert. Egyszer apja rajzolt neki egy autóbust. Csaba nézte, majd maga is megpróbálkozott vele

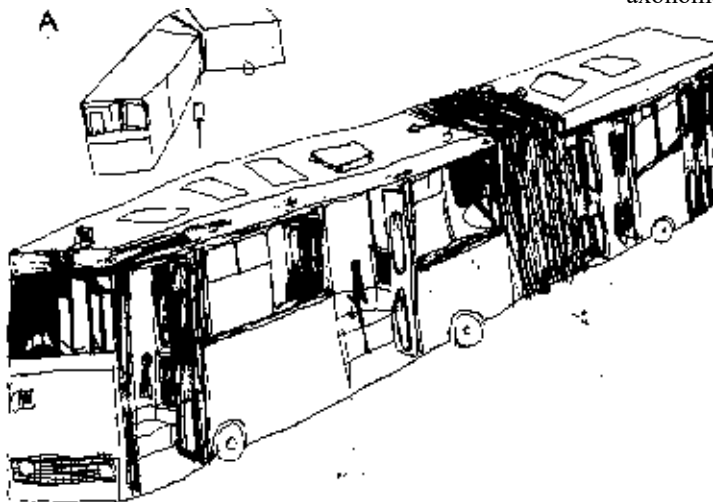
DCsaba negyedikes korában.

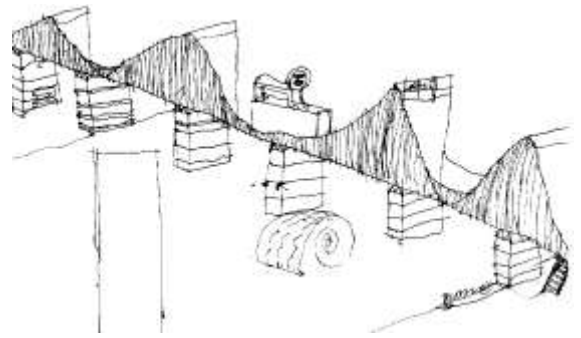
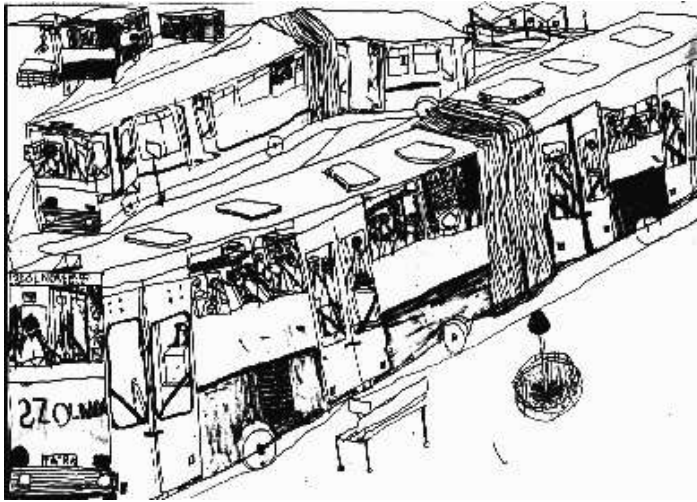
Egyik első rajza.

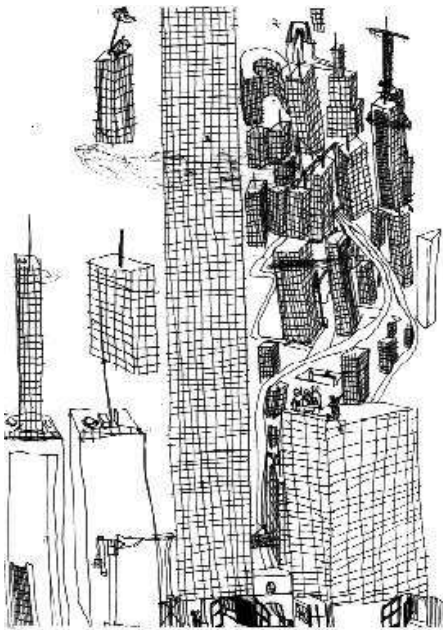
Aztán újra, és újra nekihasalt. Néhány hét alatt eljutott az axonometriáig..

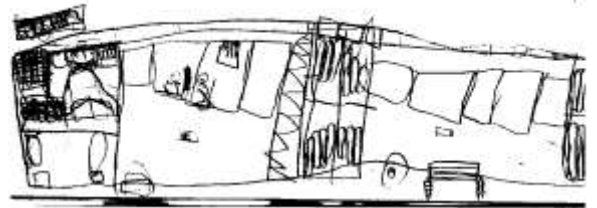
Ettől kezdve Csaba egyik kedvenc játéka a rajzolás lett. Rengeteget rajzol, főleg golyóstollal, amiben néhány motívumot időnként filccel kiszínez. Két dolog érdekli: a tér, és a térben történő események.

Egy izgalmas térprobléma tisztázása.

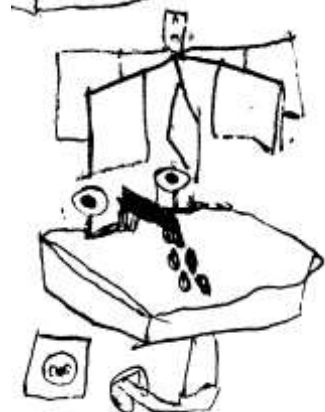
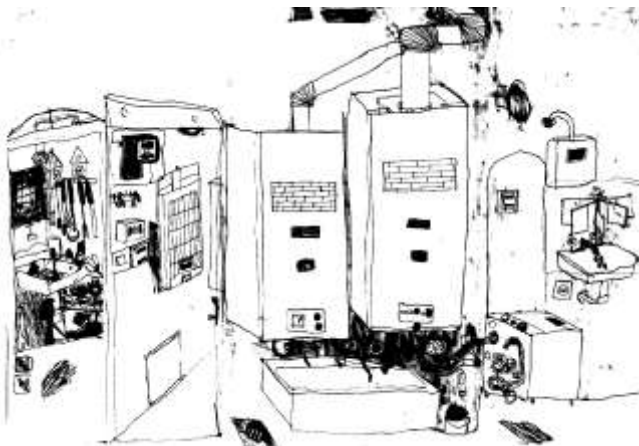
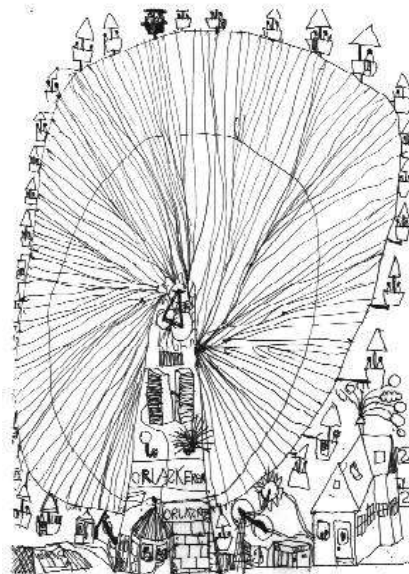

Kedvenc témái az építkezések, a pályaudvar. Sok gyerek még nyolcadikban is csak keserves kínlódás után vezethető rá a perspektíva szabályaira, amit Csaba már a nagycsoportban érvényesített rajzain. Tessék csak megnézni ezeket a törölközőtartó rudakat. Pontos köríven vannak.

A vízmelegítő annyival van

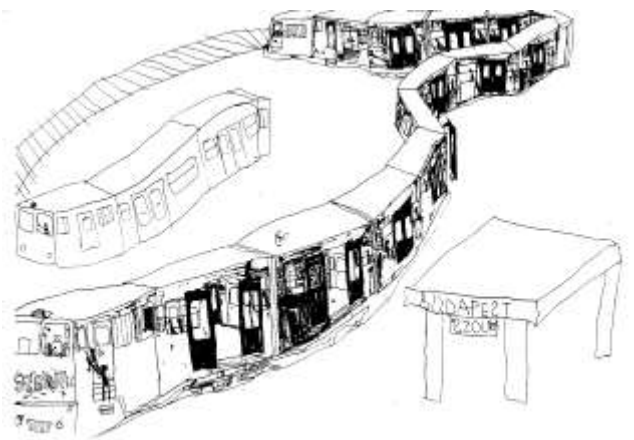
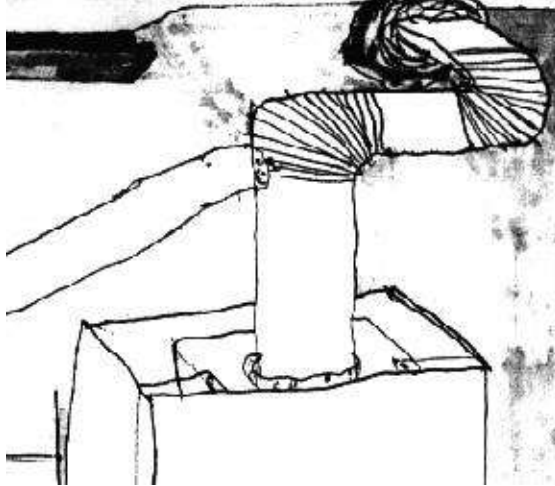
lejjebb hátul, mint amit az eltűnő oldalvonalak helyzete elől megenged. Az ellipszis nagy tengelye vízszintes.

Nehezen találni perspektív szabályt, amit Csaba ne alkalmazna.

A kanyarodó vonat egyre kisebb, az oldalélek függőlegesek, az alsó vonalak pontosan a helyükön vannak, ott is, ahol nem látszanak.

Ez a szabályalkalmazás azonban csak mellékes dolog, nem is tartja be következetesen. A vonat eleje minden rajzán megtöri a perspektívát, mert egy magasabb kompozíciós szabálynak engedelmeskedik. Hogy nézne ki egy üresen hagyott kis sarok? Idegesítő, félbemaradt, suta dolog lenne.

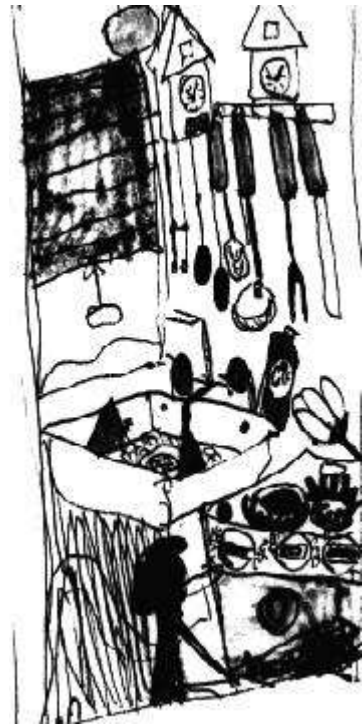
E Ha az óvodában valami mást kellett rajzolni, nem lázadozott, szépen megrajzolta.

Csabából festő lesz, akárki meglátja! Örvendeztek régebben a rajztanárok. És valóban festő lett a kis Leonardóból, Dürerből. Ma már azonban tudjuk, korántsem ilyen egyszerű a helyzet.

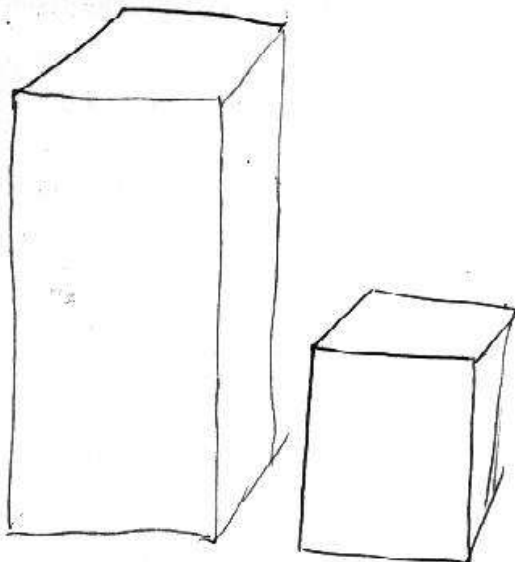
Csaba akkor is ilyen

pontosan, ilyen részletgazdagon látná a világot, ha nem szakadt volna át benne egy gát, és nem ömlene belőle ma ilyen gátlástalanul a képáradat. És sok más gyerek is akad, aki így lát ma is, de nem ülhetett le építészmérnök apukája mellé, aki épületeket rajzolt. Aki gyanútlanul megmutatta neki, milyen pontosan meg tud rajzolni egy buszt. Nem volt egy ilyen megvilágosodási pillanat: - Jé, hát ez tényleg ilyen egyszerű, ezt én is meg tudom csinálni.

Minden gyerek zseniális - lelkesedett Cocteau - Minnie Drouot kivéve! /Minnie korabeli agyonprodukáltatott kis csoda volt. / Persze ez is afféle Cocteau-i túlzás. Minden ember egy csoda, de néhányan azért sokkal magasabba ugranak, messzebbre látnak. Csaba nem agyonprodukáltatott csodagyerek. A rajzolás nem menekülés a valóságtól, jókat játszik a többiekkel, jól tanul, nem afféle elhúzódo kis Sartre. /Érdemes elolvasni tőle a Szavakat ./ Házakat rajzol, építkeznek. Őt nem kell biztatni: -Gazdagítsd kicsit! Olyan gazdag világot épít, hogy csak álmélkodhatunk. Nem a rajzolás a lényeg itt, hanem a világépítés. A világértelmezés. Ehhez most a rajz kínálkozik számára eszközzel, de a rajz mégis csak eszköz. Lehet, hogy képzőművész lesz, de még jó néhány rácsodálkozás vár rá, a matematikára, a történelemre, stb. Középső fiam az origamiban volt hasonló östehetség, az alsóban a geometria feladatok nagy szakértője volt, aztán egyre inkább a számítástechnika felé fordult, geometriai gondolkodása nem fejlődött tovább.

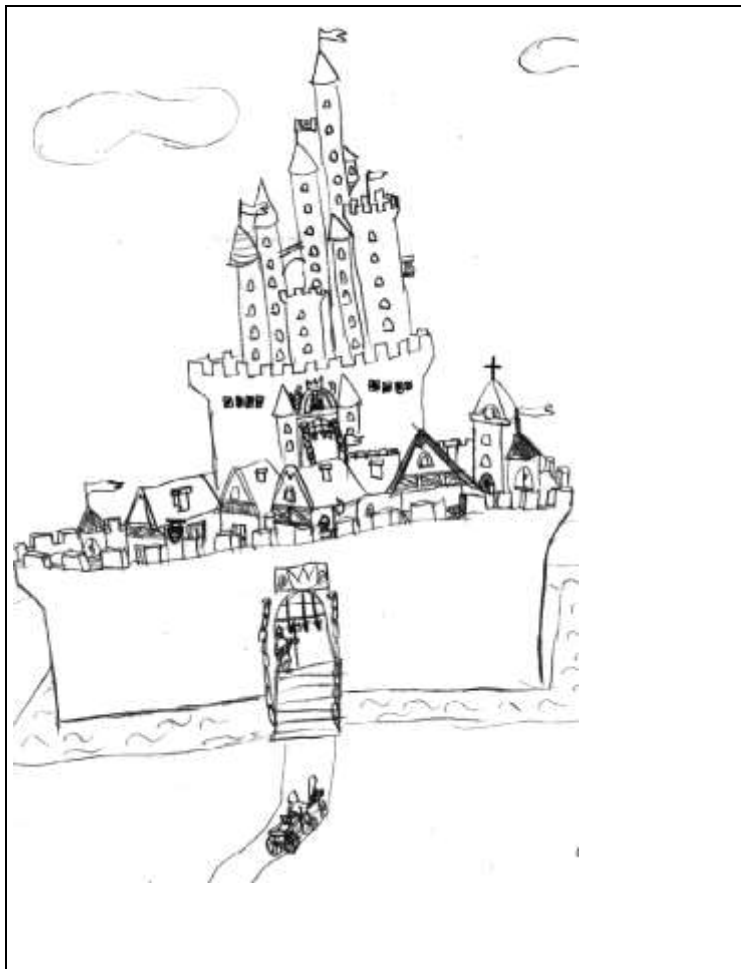
F Aztán a megfigyelés gazdagsága. A tűzhelyen ég a gáz, a mosogatóba folyik a víz, a felakasztott kanalak tetején ott az akasztó horog, a függönylelűzőn látszik a megkötő szalag masnija. A falazott téglák téglakötésben. Ezt az elképesztő gazdagságot órákig lehetne részletezni.

Csaba második korában a szakkörön leült megrajzolni egy mértani test beállítását. Természetesen egészen korrekt rajz született, néhány másodperc alatt. Elmagyaráztam neki a keresgélő

vonalakkal vázolás technikáját. megértette, rajzolt egy másik képet, bonyolultabb beállításról. Néhány óra alatt teljesen kirajzolná a kezét, de nem nagyon érdekelte, én sem erőltettem. Rajzolja csak tovább epikus képeit az egyiptomiakról, a lovagorról.

Negyedikes kori plasztika.

Az, hogy Csaba rajzi fejlődését figyelhettem, egyik nagy ajándéka volt pályámnak. És persze nagy önfegyelmet követelt, hogy ne kezdjem produkáltatni,

mutogatni. A tehetséges gyerekeket nem szabad ugyan teljesen magukra hagyni, nekik mindig szükségük van egy kis többlet figyelemre, élettérre, de egy korai produkciós kényszerbe sem szabad behajszolni őket. Meg kell találni a megfelelő középárányost.

Csabi most ötödikes. Valamikor második korában elfordult az érdeklődése az épített környezetről a történelem

felé. Ötödikesként már rettenetesen kirajzolta az alakjait, villámgyorsan veti fel a csataképeket. A látvány utáni tanulmányokban azonban csak jó átlagos a teljesítménye, mivel egyrészt nem érzi különösebben problémásnak a dolgot, másrészt sokkal fontosabb megrajzolnivalói is vannak. Mi értelme kockákat, vázákat rajzolgatni, árnyalatok harmóniáit kutatni, amikor egy képben történetek jelenhetnek meg. Most itt megint meg lehetne lovagolni a hullámot, Csaba elképesztően látványos csataképeket festhetne, metszhetne, rajzolhatna. Kiállítások, díjak, újságcikkek... Nem tudjuk

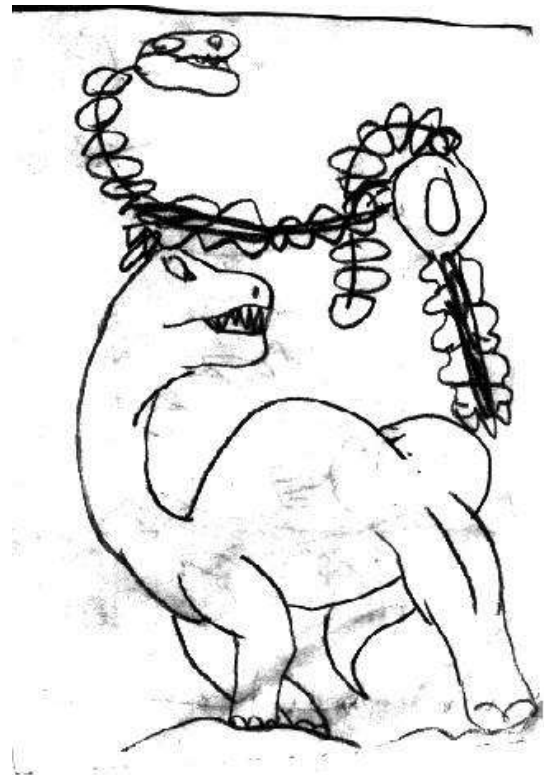
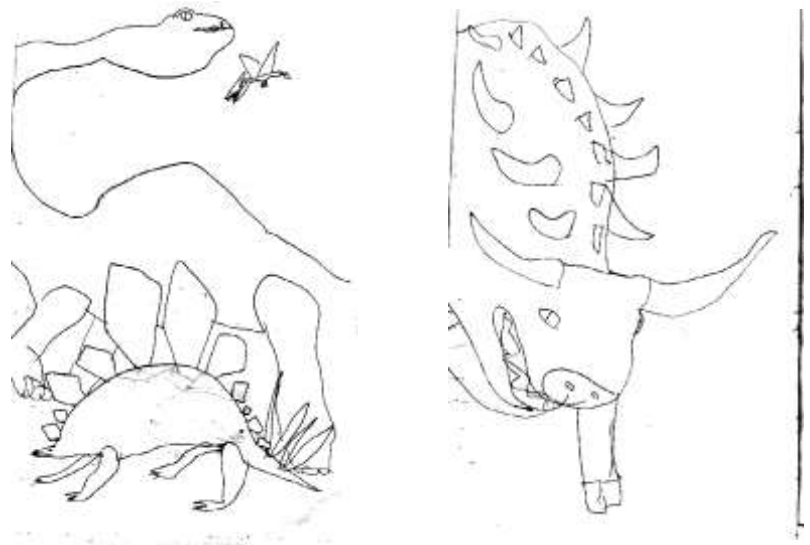
Harmadikos kori - a vizuális iskolai foglalkozáson másfél óra alatt készített - rajza.

azonban, hogy az események megrajzolásakor milyen belső gondolati folyamatok zajlanak Csabában. Gyanítható, hogy a rajzolás előbb-utóbb már csak kísérő tevékenysége lesz a világ mélyebb megértésének, ami után természetesen más

tevékenységi pályák nyílnak meg Csaba előtt. Ha túl nagy hangsúllyal kezelnék különös ábrázoló tehetségét, túl hamar kényszeríthetnék bele egy olyan életpályába, ami legbensőbb vágyai, lehetőségei helyett egyetlen különös képességén alapulna.

Szabó Zolit nem az épített környezet bővölte így el, ő állatokat rajzolt nagy lendülettel.

Innen törésmentesen fejlődött negyedik koráig. Ötödikben aztán megtörtént a baj. Zoliról kiderült, hogy nagyon ügyes, gyors mozgású kosaras. Bekerült a csapatba, nem volt már kedve a művészeti iskola halványabb közösségébe eljárni, rajzolótechnikát tanulni. Rajzórakon fejlődött, mint bárki más, de különrajzra csak akkor kezdett visszajárni, amikor Györe Zoltán beindított egy "felnőttekben" dolgozó csoportot. Felkészült a felvételre a budapesti „kisképzőbe”, végül szobrászként végzett a Képzőművészeti Egyetemen.

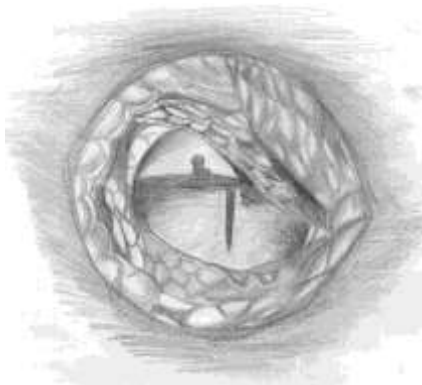
Vanda is mindig jó rajzolónak számított, de csak nyolcadikos korában hozta el otthoni rajzait, kezdett eljárni a Metszőkörbe.

H Hatodikos kori rajza

G Hetedikes rajza

És egy Vanda vers

Éjfél titkos nesze hallik
Szellem-óra nyitánya,
Gyermeksírás, bús hegedű
Vág a csendes éjszakába.

Sötét utcán apró árnyak
Áttetszően cseppnyi lények
Sóhajból van valamennyi
Egy-egy gondolatból élnek.

Felcsendül a hegedűszó

Szellemkéz mely játszik rajta
Szomorúan száll a dallam
De fájóbban szól lelkünk hangja.

A hajnal másnak új reményt hoz
Nekik viszont lassú véget
Hang nélkül, de szenvedésben
Meghalnak az apró lények.

Napkeltére mind eltűnik
Senki nem látja meg őket,
Míg zúg a fény, ők alászállnak:
Holtjai a temetőknek.

Érdeemes megnézni a Youtube-on Vida Ágnes videóit, hogyan tanul meg magától rajzolni egy serdülő.

Rajzaim a kezdetektől mostanáig

<https://www.youtube.com/watch?v=-TS18iZLR4k>

Rajz, árnyékolási technikák.

<https://www.youtube.com/watch?v=Po-82IUN2>

Jegyzetek

Gerő Zsuzsa: A gyermekrajzok esztétikuma.

Összegezve:

A legfőbb szabály itt is: nem ártani. Hagyni bejárni a saját pályát. Nem erőltetni túl korán a felnőtté válást, de ne is szegüljünk dacosan szembe vele, ne akarjuk megtartani a gyermeket a gyermekkorában. (Még részletezendő!)

ⁱ Az 5. gyerek egy alkalommal gyíkra tett szert. Anyja megengedte, hogy a lakásba vigye. Dobozban fészket csinált neki, de főként a fürdőkádban játszott vele, ahol kövekből és fűből mindenféle alagutat épített a számára. Nagy türelemmel figyelte az állat viselkedését, óvatosan bánt vele, de mindenféle mászó mutatót kipróbált rajta. Két nap múlva a szülők rábeszélésére elengedte. Pár nappal később született az első gyíkrajz (VIII.), felülnézetből kifeszített bőrhöz hasonló, merev figura, háttér nélkül. A gyerek fő gondja a gyíkbőr rajzolatának pontos visszaadása volt. A rajzzal nem volt megelégedve, néhány nap szünet után újra hozzáfogott. Két változat készült, mindegyikben köves-füves tájba helyezte a gyíkot.

A bőr rajzolata már elnagyolt volt. Az elsőt (IX.) még nem tartotta jónak, mert a "farkát nem sikerült jól megrajzolni". A második változat (X.) azt mutatja, hogy az elsőnél a környezetbe helyezést sem találta elég élőnek. Az elsőn a világoszöld fű és a világoskék kövek tetején van az állat, a hatalmas napkoronggal földhöz lapítva. A második változat tónusa sötétebb - gyík, fű, ég sötétebb színnel rajzolt -, vadabb benyomást kelt. A kövek sárgák, a világoskék egy foltba került és víznek is tekinthető. A gyík szürke alagút alatt bújik. Mögötte is fű van és három kisméretű fa. Ettől a gyík hatalmas, élő, mozgó szörnyé változott. Ezt a rajzot találta a gyerek a legsikerültebbnek. - Az első rajz a játék során tett megfigyeléseket rögzíti. Az utolsón a kádban tartott gyíkból egzotikus szörny lett. A kettő különbsége lett irányadó az élményfeldolgozás folyamatának felderítésében. A kétnapos gyíktartás egyszerre több dolog miatt is szélsőségesen jó és rossz volt a gyerek számára. Előzőleg nagyobb fiúk gyíkot fogtak, mutatták a kisebbeknek. A gyerek sírt, mert ő is szeretett volna egyet. Anyja megígérte, hogy nyaralás alatt szereznek majd neki is. Másnap a nagyfiúk újabb gyíkot fogtak, melyet az anya kérésére a gyerekek adtak. - Szeretett volna a nagyok közé tartozni, tehát ő is gyíkot kívánt. (Az odatartozásra valószínűleg több esélye van, mint a többi vele egykorúnak, mivel az átlagnál magasabb, érettebb benyomást kelt. Ugyanakkor a gyerekek közt is zárkózott, visszahúzódó.) Vágya ellenkező módon teljesült: anyja szerezte meg a gyíkot, ezzel még messzebb került a nagyfiús magatartástól. Mégis, a gyíkkal nagyfiús, érdekes játék kezdhető.

A gyíktervezéskor a szülők kikötötték, hogy el kell engednie két nap múlva. A gyerek ápolta, gondozta az állatot, ugyanakkor bevallatlanul is érezte, hogy a fogvatartás mindenképpen kínzás. Öröm és büntudat a kétnapos játékban szükségképpen keveredett.

Eddig minden állattól félt, ha egy bogarat megfogott, büszke volt. A gyíknak állandóan legyet kellett fogni, a gyíkot is kézbe venni, ide-oda tenni, azzal egy szobában aludni. - A játék büszkeség és félelem keveréke is.

A játékban a gyík felfedező tanulmányozásához feltehetően állandó fantáziajáték társult. Ezek a fantáziák egyrészt vágyteljesítő jellegűek: pl. a nagyfiúk befogadják; vagy felfedező kirándulások, vadászatok szereplője. Másrészt félelem színezetűek: a gyík kövek közti életének titkossága egzotikus távolságba teszi az állatot és környezetét egyaránt. Felfedező megfigyelés és büntudat, vágyteljesítés és félelem olyan különös izgalmat ad a játéknak, melynek feszültsége a játék befejezése után is tovább dolgozik a gyerekekben. Cselekvésben való kielés nélkül a fantáziák feszítő ereje az ismételt rá gondolásokkal talán még növekszik. Az élmény reális elemei vágyteljesítés és félelem feszítésében elmosódnak, az utolsó rajzon szinte észrevehetetlenül simulnak a fantázia teremtette új világba. A feszültség, mely végül rajzzá lett, a tárgyi elemeket realitásban nem található tulajdonságokkal ruházta fel (aránytalanság, színek stb.), mely a belőlük alakult egész jellegét változtatta meg.

A különbözőségek ellenére a kórház-, illetve gyíkrajzban azonos jellegzetességeket lelhetünk fel:

Az alapfeszültséget emocionálisan hangsúlyos, drámai konfliktussal terhes esemény teremti: a 7. gyereknél kórház és gyerek, illetve az azonosítás folytán iskola és gyerek szembenállása; az 5. gyereknél a leírt ambivalens kötődés a gyíkjátékhoz, mely a vágyteljesítés és félelmek konfliktusát takarja.

Cselekvéssel a helyzet feloldása nem történhet meg, hisz sem az intézményesség kiküszöbölése, sem a nagyfiúság elérése reális síkon nem oldható meg. (A gyíkjáték csupán behelyettesítő cselekvés, a fantáziák tárgyi megelevenítése.) Az alaphelyzet elhárítása érdekében az ismételt rá gondolások a konfliktushelyzetet más-más fantáziákban teremtik újra.

A fantázia az eredeti helyzettől távolodik, de a feszültség változatlan marad (kórház → börtön; kád → egzotikus táj). Egy ponton - a kórház és gyík példában a konfliktus valóságos tárgyi támpontjának megszűntével - megjelenik a kifejezés szükségessége. Az egymásba váltó, az eredeti élménytől egyre távolodó fantáziaképek a kifejezés feszültségében határozott alakot öltenek. A börtön és az egzotikus szörny példája szerint a tartalom az eredeti élményhez képest változott, de az élmény drámája a feldolgozás áttételeiben változatlanul megmaradt. A konfliktus a formateremtésben feszültségcsökkenés - hőfokcsökkenés - nélkül kifejezésre jut: a feszültség levezetője cselekvés helyett a helyzet más szintű újateremtése. A feszültségcsökkenés nélküli újateremtést, mely más szintre - a valóságsíkról az alkotás síkjára - emeli az eseményeket, egyenes reakció helyett a megfogalmazásban keresve az indulatlevezetés útját, az elaboráció alapformájának tekintjük, primer elaborációnak nevezzük.

Az elaborációs folyamat végén a kifejezés, illetve formateremtés kényszerét magyarázhatjuk úgy is, hogy a kívánt tárgy, illetve cselekvés helyett a produktummal, illetve a mű sikerével kárpótolja magát az alkotó. A gyíkrajz több változata mindenesetre a "ha nincs gyíkom, legalább szépen meg tudom rajzolni" törekvés meglétét sugallja.

A drámai feszültség megőrzése teszi mindkét rajzot állókép volta ellenére nagyon mozgalmassá. A kórház feszültségét nyomasztónak, a gyíket ijesztőnek érezzük. Az aktuális élménytől való eltávolodásuk mégis a képi ábrázoláshoz szükséges állandóságot és egyensúlyt eredményez.

Ajánlott irodalom:

Márialigeti Anna: A térábrázolás fejlődése a gyermekkorban. <https://slideplayer.hu/slide/1883409/>

Kárpáti Andrea: Bevezetés a gyermekrajz fejlődésének vizsgálatába. <https://slideplayer.hu/slide/2213549/>